SOOVITUSED

KOMISJONI SOOVITUS (EL) 2020/775,

5. juuni 2020,

õiglase hüvitise põhielementide ja muude selliste põhielementide kohta, mis tuleb lisada liikmesriikidevahelistesse tehnilistesse, õiguslikesse ja rahastamiskokkulepetesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2019/941 (mis käsitleb ohuvalmidust elektrisektoris ja millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/89/EÜ) artikli 15 kohase abimehhanismi kohaldamiseks

(teatavaks tehtud numbri C(2020) 3572 all)

EUROOPA KOMISJON,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta määruse (EL) 2019/941 (mis käsitleb ohuvalmidust elektrisektoris ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2005/89/EÜ) ([1]) artikli 15 lõiget 7

ning arvestades järgmist:

(1) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 194 lõikes 1 on sätestatud, et ELi energiapoliitika eesmärk on tagada energiaga varustamise kindlus liidus, tehes seda liikmesriikide vahelise solidaarsuse vaimus.

(2) Elektrisektori ohuvalmidust käsitleva määruse eesmärk on aidata ellu viia energialiidu eesmärke, mille lahutamatuks osaks on energiajulgeolek, solidaarsus, usaldus ja ambitsioonikas kliimapoliitika.

(3) Kõnealuse määrusega kehtestatakse liikmesriikidevaheline abimehhanism kui vahend, millega elektrikriisi liidus ennetada või juhtida.

(4) Abimehhanismi rakendamiseks vajalike meetmete vastuvõtmiseks peavad liikmesriigid leppima kahepoolsetes kokkulepetes kokku paljudes tehnilistes, õiguslikes ja rahalistes küsimustes ning esitama need kokkulepped oma ohuvalmiduskavades.

(5) Selleks et liikmesriike rakendamisel abistada ning olles konsulteerinud elektrivaldkonna koordineerimise rühma ja Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööametiga, on komisjon koostanud käesolevad mittesiduvad suunised nende põhielementide kohta, mida sellised kokkulepped peaksid sisaldama,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA SOOVITUSE:

1. Liikmesriigid peaksid järgima käesoleva soovituse lisas esitatud õiguslikult mittesiduvaid suuniseid. Kõnealused suunised peaksid aitama liikmesriikidel sõlmida tehnilisi, õiguslikke ja rahalisi kokkuleppeid määruse (EL) 2019/941 artiklis 15 sätestatud abistamiskohustuste täitmiseks ja kirjeldada neid kõnealuse määruse kohaselt koostatavates ohuvalmiduskavades.

2. Käesolev soovitus avaldatakse *Euroopa Liidu Teatajas*.

Brüssel, 5. juuni 2020

Komisjoni nimel
komisjoni liige
Kadri SIMSON

([1]) ELT L 158, 14.6.2019, p. 1.

LISA

1. SISSEJUHATUS

Määruses (EL) 2019/941 (edaspidi „määrus“), selgitatakse solidaarsuse põhimõtte praktilist kasutamist ning kehtestatakse liikmesriikide abimehhanism, mida kasutatakse siis, kui asjakohaste sätetega ette nähtud tingimused on täidetud. Abi on elektrikriiside ennetamise või ohjamise viimane abinõu.

1.1. **Abimehhanism**

Kui liikmesriik taotleb abi, hõlmab abimehhanism teiste liikmesriikide kohustust teha piirkondliku lepingu või kahepoolse kokkuleppe ([1]) raames solidaarselt koostööd, et ennetada ja ohjata elektrikriise. Liikmesriigi antava abi piirid on üldiselt määratud järgmisega:

— maksimaalne võimalik piirkonnaülene võimsus konkreetsetes kriisitingimustes;

— elektrienergia kogus, mis on vajalik riigi avaliku ohutuse ja isikliku julgeoleku tagamiseks ([2]).

— riigi elektrivõrgu talitluskindlust.

Abi õiguslikke, tehnilisi ja rahalisi tahke käsitlevate piirkondlike või kahepoolsete meetmete eri elemendid on osaliselt juba sätestatud määruse artiklis 15. Lisaks peavad liikmesriigid oma piirkondlikes või kahepoolsetes meetmetes kokku leppima kõik vajalikud elemendid ja üksikasjad, et oleks tagatud kõigi abimehhanismi toimimisse kaasatud osaliste kindlus ja turvalisus. Sellised meetmed tuleb kirja panna vastavatesse ohuvalmiduskavadesse; eelkõige tuleb lisada majanduslik hüvitusmehhanism. Määruse ja käesolevate suunistega ei ühtlustata kõiki liikmesriikidevahelise õiglase hüvitise aspekte.

Artiklis 15 kirjeldatud hüvitamine on väga ulatuslik. See hõlmab makseid abi taotleva liikmesriigi territooriumile tarnitud elektri eest ning lisakulusid, nagu seonduvad ülekandekulud ja muud mõistlikud kulud, mis abi andval liikmesriigil tekivad.

Abi saamiseks tuleb täita mitmesuguseid tingimusi.

Esiteks tuleks turupõhiseid meetmeid rakendada nii kaua kui võimalik. Liikmesriigid peavad tegema kõik endast oleneva, et töötada lõplikult välja koordineeritud mehhanismid või keskkonnad, mis võimaldavad tarbimiskaja ja muud paindlikku võimsust vabatahtlikult jagada. Nii võimaliku abi andva kui ka abi taotleva liikmesriigi huvides on hoida ära olukord, kus varasemas etapis tuleb võtta selliseid mitteturupõhiseid meetmeid nagu tarbimise sunniviisiline piiramine. Samuti on see kooskõlas määruses sätestatud üldpõhimõttega, et elektrivarustuskindluse küsimuste lahendamiseks tuleb turule anda võimalikult palju tegutsemisvabadust.

Teiseks tuleks lubada hulgihindade muutmist vastavalt turueeskirjadele isegi elektrikriisi korral, kui elektriturgude toimimine ei põhjusta elektrikriisi edasist süvenemist. Tegelikkus on see, et hästi kavandatud turueeskirjadele ([3]) mittevastavad pakkumispiirangud ja otsesed või kaudsed hinnalaed ei võimalda hinnasignaalidel kajastada vajadust täiendava elektrienergia järele, takistades seega elektri liikumist seal, kus seda vajatakse. See tähendab, et turuhindade kujunemine peaks põhinema pakkumisel ja nõudlusel võimalikult kaua enne kriisi ning kriisijärgsed tasakaaluarveldushinnad peaksid kajastama tarbijate kulusid, mis tulenevad energiavarustuse katkemisest. Nii välditakse olukorda, kus tasakaalustamiseeskirjades sisalduvad kaudsed hinnalaed pärsivad investeerimist paindlikku ja usaldusväärsesse võimsusesse, mis aitaks hoida ära elektrikriise.

([1]) Vastavalt määruse artikli 12 lõikele 1 lepitakse piirkondlikud meetmed asjaomases piirkonnas kokku nende liikmesriikide vahel, kellel on artikli 15 kohaselt tehniline suutlikkus anda üksteisele abi. Selleks võivad liikmesriigid moodustada piirkonnas ka allrühmi ja leppida kahe- või mitmepoolselt kokku piirkondlikes meetmetes. Peale selle lepitakse kahepoolsed meetmed kokku nende liikmesriikide vahel, kes on omavahel otse ühendatud, aga ei kuulu samasse piirkonda.

([2]) Abimehhanismi lõppeesmärk on kaitsta avalikku ohutust ja isiklikku julgeolekut, nagu on sätestatud määruse artikli 15 lõikes 2.

([3]) Hinnalagesid ja tehnilisi pakkumispiire käsitlevad eeskirjad on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta määruse (EL) 2019/943 (milles käsitletakse elektrienergia siseturgu) (ELT L 158, 14.6.2019, lk 54) artiklis 10.

Kolmandaks tuleks vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2019/943 ([4]) tagada piiriülene juurdepääs taristule kogu aeg seni, kuni see on tehniliselt ja ohutult võimalik, ka hädaolukorras. Vastavalt iga liikmesriigi tehnilistele piirangutele tuleks meetmetega tagada, kui see on asjakohane, et mõlemal pool piiri tegutsevatele turuosalistele oleks piirkonnaülene võimsus ja nõudlusega seotud pakkumused täies mahus kättesaadavad. See aitaks tarneraskustega võitleval liikmesriigil edasi lükata vajadust piirata tarbimist.

Neljandaks ergutatakse liikmesriike tegema koostööd kõikides elektrikriisietappides. Tõhus koostöö varajases etapis võib hoida ära elektrikriisi tekkimise või takistada selle eskaleerumist ning leevendada selle mõju.

Abi taotlev liikmesriik saab abi küsida üksnes viimase abinõuna, kui kõik turu pakutavad võimalused on ammendatud või kui on ilmne, et turupõhistest meetmetest üksi ei piisa elektritarnete edasise vähenemise vältimiseks, eriti kui ta ei suuda pakkuda elektrienergiat, mis on vajalik avaliku ohutuse ja isikliku julgeoleku kaitsmiseks. Ühtlasi peavad taotluse esitanud liikmesriigi ohuvalmiduskavas sisalduvad riiklikud meetmed olema ammendatud.

1.2. **Õiguslik alus**

Määruse artikli 15 lõikes 7 on sätestatud, et komisjon esitab pärast elektrivaldkonna koordineerimise rühma ja ACERiga konsulteerimist mittesiduvad suunised lõigetes 3–6 osutatud õiglase hüvitise põhielementide ja muude lõikes 3 osutatud tehnilise, õigus- ja finantskorra põhielementide kohta ning lõikes 2 osutatud vastastikuse abi üldpõhimõtete kohta.

1.3. **Suuniste kohaldamisala**

Määruse artiklites 12 ja 15 on sätestatud mitu abimehhanismi elementi ja tahku, mille osas tuleb kokku leppida ja mis tuleb lisada piirkondlikesse ja kahepoolsetesse kokkulepetesse. Siiski antakse määrusega liikmesriikidele ulatuslik kaalutlusõigus nimetatud kooskõlastatud meetmete sisu ja seega ka nende pakutava abi sisu kokkuleppimisel. Liikmesriigid otsustavad selliste koordineeritud meetmete ja eelkõige nende rakendamiseks vajaliku tehnilise, õigus- ja finantskorra üle ning lepivad nendes kokku.

Selleks et anda kasulikke nõuandeid selliste ja muude asjaomastesse meetmetesse lisatavate tahkude kohta, on vaja paremini mõista olukorda, mil võidakse abi taotleda, ning millised jõupingutused ja põhimõtted aitaksid ära hoida sellise olukorra teket. Käesolevate mittesiduvate suuniste eesmärk ei ole ega saagi olla esitada kõikide liikmesriikide jaoks sobivat täielikku ja ammendavat loetelu meetmetest ja näpunäidetest, sest liikmesriikidele peab jääma võimalus valida lahendusi, milles võetakse kõige paremini arvesse nende suutlikkust, olemasolevaid raamistikke, olukorda ja prioriteete. Selle asemel soovitatakse kasutada vajalike ja valikuliste elementide kogumit ja kirjeldada teatavate abimeetmete kasutamise võimalikke viise.

Liikmesriikidele soovitatav lähenemisviis on lähtuda kooskõlastatud meetmete kavandamisel võimaluse korral olemasolevatest riiklikest raamistikest ja menetlustest ja kohandada neid vastavalt abi eesmärgile. See võib hõlmata näiteks nõudlusega seotud meetmetele keskenduvate olemasolevate keskkondade või tarbijate kulude hüvitamise olemasolevate mehhanismide kasutamist.

2. ÕIGUS-, TEHNILINE JA FINANTSKORD

2.1. **Õiguskord**

Õiguskorra eesmärk on tagada õiguskindlus kõikidele, kes on seotud elektrienergia pakkumise või saamisega elektrikriisi tingimustes. Abimehhanismis osalevatel liikmesriikidel soovitatakse näha ette selge, läbipaistev ja tõhus õiguskord, et sidusrühmad teaksid, millised eeskirjad ja menetlused kehtivad piiriülese abi korral.

([4]) ELT L 158, 14.6.2019, lk 54.

Määruse artikli 12 kohaselt peavad ohuvalmiduskavad sisaldama piirkondlikke ja vajaduse korral kahepoolseid meetmeid, et tagada piiriülese mõjuga kriisiolukordade nõuetekohane ennetamine või ohjamine. Õiguskorra kehtestamisel võivad liikmesriigid kaaluda ka võimalust luua piirkonnas ([5]) allrühmad, mis koosnevad nendest liikmesriikidest, kes on tehniliselt võimelised üksteist abistama. Selle põhjuseks on asjaolu, et mitte kõik suurema piirkonna liikmed ei pruugi suuta kriisiolukorras teisele liikmesriigile elektrienergiat tarnida. Seega ei ole vaja sõlmida konkreetseid piiriüleseid meetmeid käsitlevaid piirkondlikke kokkuleppeid piirkonna kõigi liikmesriikidega, vaid ainult nende liikmesriikidega, kellel on tehniline suutlikkus abi anda.

Võib esineda eriolukordi, kus liikmesriigil ei ole ühtegi otseühendust ühegi teise liikmesriigiga. Praegu arendatavate ühendusi käsitlevate taristuprojektide elluviimisega võib see olukord muutuda. Kui need ühendused saavad kasutusvalmiks pärast ohuvalmiduskavade vastuvõtmist, peavad asjaomased liikmesriigid esimesel võimalusel kehtestama määruse artikli 15 kohase tehnilise, õigus- ja finantskorra ning ajakohastama oma ohuvalmiduskava vastavalt.

2.1.1. *Asjaomased liikmesriigid*

Abimehhanismiga seotud liikmesriigid on:

— abi taotlenud liikmesriik ning

— kõik liikmesriigid, kes on tehniliselt võimelised andma abi samas piirkonnas (piirkondliku kokkuleppe alusel), ja liikmesriigid, kes on sõlminud kahepoolsed kokkulepped (ühendus taotleva liikmesriigiga on olemas, kuid nad ei kuulu samasse piirkonda).

Kui taotluse esitanud liikmesriigil on piirkondlik ja/või kahepoolne kokkulepe, peaks ta teavitama oma abivajadusest kõiki liikmesriike, kes saavad sellist abi anda.

2.1.2. *Abitaotlus*

Kuna elektrikriisis tuleb kiiresti tegutseda, peaks abitaotlus olema lühike, standardne ja sisaldama minimaalset vajalikku teavet. Ideaaljuhul võiksid liikmesriigid piirkondliku või kahepoolse kokkuleppe sõlmimisel töötada välja abitaotluse vormi ja esitada selle kokkuleppe lisas. Abitaotlusele tõhusaks vastamiseks tuleks esitada järgmine miinimumteave:

— taotluse esitanud liikmesriigi nimi, sealhulgas vastutav üksus ja kontaktisik(ud);

— põhivõrguettevõtja ja määratud elektriturukorraldaja (kui see on asjakohane) nimi ning vastutav(ad) kontaktisik(ud);

— eeldatav energia- ja võimsuspuudujääk (mõõdetuna ühiselt kokkulepitud ühikus) ja selle puudujäägi eeldatav kestus;

— taotluse esitanud liikmesriigi viide eelistatavale võrkudevahelisele ühendusele või tarnepunktidele, kui see on asjakohane (näiteks teisaldavate generaatorite puhul);

— teatavate konkreetsete kokkulepitud tehniliste vahendite puhul (konserveeritud elektrijaamade taaskäivitamise taotlus, teisaldavate generaatorite üleandmine, strateegiliste reservide aktiveerimine jne) palve märkida esimese võimaliku tarne aeg ja tarnete eeldatav kestus (märkida eeldatav ajavahemik, mille jooksul abi andev liikmesriik abi annab);

— viide taotleva liikmesriigi kohustusele maksta abi eest hüvitist.

2.1.3. *Elektritarbijad, kellel on õigus saada erikaitset võrgust lahtiühendamise eest avaliku ohutuse ja isikliku julgeoleku huvides*

Määruse artiklis 11 on kirjeldatud, millised meetmed tuleks lisada ohuvalmiduskavadesse seoses riiklike meetmetega, mille eesmärk on vältida elektrikriisi, selleks valmistuda ja seda leevendada. Lõike 1 punktiga h lubatakse liikmesriikidel seoses avaliku ohutuse ja isikliku julgeolekuga täpsustada, millise kategooria

([5]) Määruses on „piirkond“ rühm liikmesriike, mille põhivõrguettevõtjatel on üks ja sama piirkondlik koordineerimiskeskus, millele on osutatud elektrimääruse artiklis 36.

elektritarbijatel on vastavalt siseriiklikule õigusele õigus saada erikaitset võrgust lahtiühendamise eest, põhjendades sellise kaitse vajadust. Mõiste „avalik ohutus ja isiklik julgeolek“ all mõeldakse üldsuse heaolu ja kaitset ning ohtude ärahoidmist ja selliste tarbijate kaitsmist, kellel on õigus saada erikaitset lahtiühendamise eest.

Selleks et tagada avalik ohutus ja isiklik julgeolek, peaksid liikmesriigid kehtestama erimeetmed, et tagada järjepidev energiavarustus, pidades silmas järgmist:

— riigi, piirkonna või kohaliku tasandi kriitiline vajadus;

— rahvatervise- ja ohutusküsimused;

— võimalik katastroofiline kahju või märkimisväärsete ohutusprobleemide suur risk (näiteks keskkonnariskide tõttu);

— võimalikud urvaohud;

— selektiivse lahtiühendamise tehnilised võimalused.

Määruse kohaselt võivad liikmesriigid määrata siseriiklikus õiguses kindlaks, millisesse kategooriasse kuuluvatel elektritarbijatel on õigus saada erikaitset lahtiühendamise eest. Nende kategooriate kindlaksmääramisel peaksid liikmesriigid võtma arvesse kriisi kestust ja ulatust, kuna see võib mõjutada nende elektritarbijate loetelu, kellel on õigus saada võrgust lahtiühendamise eest erikaitset. Kui kriis ületab teatava aja või teatava ulatuse, võib see ohustada suure elanikkonnaosa elu, julgeolekut või tervist. Igal juhul tuleks ohuvalmiduskavades selgelt loetleda elektritarbijad, kellel on õigus saada võrgust lahtiühendamise eest erikaitset, sealhulgas tarbijakategooriad, kelle võib loetellu lisada üksnes pikaajalise ulatusliku kriisi korral. Loetelu peab olema kooskõlas riigi ja piirkonna tasandil kindlaks tehtud riskistsenaariumidega, mis on lisatud ohuvalmiduskavadesse, ja nende hinnangulise mõjuga.

Elektritarbijad, kellel võib olla õigus saada erikaitset lahtiühendamise eest, on näiteks:

— energiasektor:

  — elektrienergia allsektor: elektrisüsteemi enda kriitilised vajadused, eelkõige need, mis on seotud tootmisvõimsuse ja tuumaohutuse säilitamisega, ning dišpetserkeskused;

  — gaasi allsektor: kriitilise tähtsusega gaasisüsteemirajatised gaasiseadmete ohutuse tagamiseks ning dišpetserkeskused;

  — naftatöötlemistehased ja rajatiste ohutuse seisukohast elutähtsad naftapumbajaamad;

— transpordisektor:

  — õhutransport: suuremad lennujaamad ja nende tegevusega seotud juhtimisrajatised;

  — raudteetransport: olulised raudteetoimingud, kui need sõltuvad üldisest elektrivarustusest;

  — maanteetransport: liikluskorraldussüsteemid ja valgusfoorid;

  — meretransport: suuremad sadamad ja dokid ning nende tegevusega seotud juhtimisrajatised;

— tervishoiusektor: tervishoiuasutused, kaasa arvatud haiglad ja erakliinikud;

— veevarustus: olulised vee- ja kanalisatsioonirajatised;

— digitaal- ja telekommunikatsiooniteenused, mille järjepidev toimimine on vajalik riigile;

— turvalisuse ja julgeoleku valdkond:

  — riikliku/piirkondliku tähtsusega hädaabiteenused;

  — elanikkonnakaitserajatised;

  — relvajõudude paiknemise kohad, eelkõige need, mis toetavad elanikkonnakaitset;

  — avalik-õiguslikud või eraõiguslikud vanglad;

— haldusasutused, mille järjepidev toimimine on vajalik riigile;

— finantsteenused, mille järjepidev toimimine on vajalik riigile või kogu ELile;

— sellise tööstusliku tootmise kohad, mille puhul reservenergia tootmine ei ole tööstusprotsesside jaoks piisav ja kus ühenduse katkestamine võib põhjustada olulisi ohutusprobleeme.

Need riigid, kes määravad siseriikliku õigusega kindlaks elektritarbijad, kellel on õigus saada erikaitset lahtiühendamise eest, peaksid loetelu pidevalt ajakohastama, võttes arvesse iga elemendi hinnangulist elektritarbimist.

Soovitatav on tagada, et elektritarbijatel, kellel on õigus saada erikaitset lahtiühendamise eest, oleks ka kindel talitluspidevuse kord, et säilitada piisav teenuste osutamine elektrikriisi korral, selle asemel et tugineda üksnes ohuvalmiduskavades sätestatud korrale.

Kõik elektritarbijad, kellel on õigus saada erikaitset lahtiühendamise eest, peaksid elektrikriisi korral vähendama oma koormust nii palju kui võimalik. Kui olukord halveneb ja tekib oht, et tarbijaid ei varustata elektriga piisavalt, tuleks esmatähtsaks pidada inimohvrite ärahoidmist ja selliste katastroofide ohu minimeerimist, millega võivad kaasneda inimohvrid või suur kahju.

2.1.4. *Abi andmise algus ja lõpp*

Määruse artikli 15 lõike 3 kohaselt peavad liikmesriigid kokku leppima, millisel juhul abi andmine käivitub ja peatub. Seda tuleb teha vastavalt vajalikule tehnilisele, õigus- ja finantskorrale.

Artikli 2 punktis 9 on mõiste „elektrikriis“ määratletud kui tekkinud või tekkida võiv ähvardav olukord, kus on märkimisväärne elektripuudus, nii nagu liikmesriigid seda on määratlenud ja oma ohuvalmiduskavades kirjeldanud, või olukord, kus elektrit ei ole võimalik klientidele tarnida. Pärast seda, kui asjaomase liikmesriigi pädev asutus on välja kuulutanud elektrikriisi, tuleks võimalikult suures ulatuses rakendada kõiki kokkulepitud meetmeid.

Abi taotlemise käivitaja tuleks määrata kindlaks mis tahes sellise tekkinud või tekkida võiva ähvardava olukorra puhul, kus elektrikriisi mõju ärahoidmiseks või minimeerimiseks on eeldatavasti vaja mitteturupõhiseid meetmeid.

Eelkõige juhul, kui elektritarbijate kategooriad, kellel on õigus saada erikaitset lahtiühendamise eest, on kindlaks määratud siseriiklikus õiguses, tuleks abi taotlemise käivitumine kindlaks määrata seoses tekkinud või tekkida võiva ähvardava olukorraga, kus liikmesriik ei suuda tagada kaitset lahtiühendamise eest elektritarbijate kategooriatele, mis on kindlaks määratud seoses avaliku ohutuse ja isikliku julgeolekuga, hoolimata kõigist liikmesriigi turupõhistest ja mitteturupõhistest meetmetest. Nende liikmesriikide puhul, kes ei määra siseriiklikus õiguses kindlaks elektritarbijate kategooriaid, kellel on õigus saada erikaitset lahtiühendamise eest, tuleks abi taotlemise käivitumine kindlaks määrata seoses tekkinud või tekkida võiva ähvardava olukorraga, kus liikmesriik ei suuda tarnida oma avaliku ohutuse ja isikliku julgeoleku kaitsmiseks vajalikku elektrikogust.

Iga ohuvalmiduskavas kindlaks määratud riskistsenaariumi puhul peaksid liikmesriigid täpsustama käivitava sündmuse. Tegemist võib olla talitusega seotud või sellest sõltumatu sündmusega. Talitusega seotud sündmused võivad olla reguleeritavuse kadumine, tasakaalu puudumine tootmise ja nõudluse vahel, reservide puudumine või suutmatus tarnida elektrit süsteemi osade füüsilise kahjustuse tõttu. Talitusest sõltumatud sündmused võivad olla näiteks välised julgeolekuohud.

Abimehhanismi kuritarvitamine põhjendamatu abitaotluse esitamise näol on väga ebatõenäoline, kuna enne abimehhanismi käivitumist peavad olema täidetud karmid nõuded.

Ilma et see piiraks liikmesriikide vastavates piirkondlikes või kahepoolsetes kokkulepetes kokkulepitut, tuleks abiandmiskohustuse kohaldamine lõpetada, kui:

— abi taotlenud liikmesriik teatab abi andvale liikmesriigile/abi andvatele liikmesriikidele, et ta suudab taas tarnida elektrit oma elektritarbijatele, kellel on õigus erikaitsele lahtiühendamise eest, või tagada elektrienergiaga varustamise, mis on vajalik avaliku ohutuse ja isikliku julgeoleku kaitsmiseks;

— abi andev liikmesriik ei saa enam varustada oma elektritarbijaid, eelkõige neid, kellel on õigus saada erikaitset lahtiühendamise eest, või ei suuda enam tagada elektrienergiaga varustamist, et kaitsta avalikku ohutust ja isiklikku julgeolekut oma süsteemi toimimise halvenemise tõttu.

Samuti on võimalik, et vaatamata jätkuvale suurele elektrikriisile oma riigis otsustab algselt abi taotlenud liikmesriik paluda abi andmise peatamist näiteks seetõttu, et ta ei suuda maksta.

2.1.5. *Ülesanded ja kohustused*

Lõplik vastutus abimehhanismi haldamise eest peaks lasuma liikmesriikidel. See hõlmab eelkõige otsust taotleda abi ja jälgida üldiselt seda, kuidas konkreetsete ülesannete täitmise eest vastutavad üksused rakendavad kõnealust mehhanismi. Määrusega ei ole ette nähtud uute spetsiifiliste üksuste loomist. Liikmesriikidel soovitatakse võimaluse korral anda ülesanded olemasolevatele üksustele või, eriolukorras, uutele üksustele, võttes arvesse nende organisatsioonilist struktuuri ja kogemusi kriiside ohjamisel ja hädaolukorras reageerimisel. Selleks et vähendada kulusid, eelkõige püsikulusid, peaksid liikmesriigid võimaluse korral kasutama olemasolevaid mehhanisme. Siin on juhtpõhimõte see, et abi tuleks anda tulemsulikult ja tõhusalt.

Määruse kohaselt vastutavad raamistiku rakendamise eest pädevad asutused, kelle ülesanded ja kohustused on selgelt määratud asjaomastele osalistele, näiteks riiklikule kriisikoordinaatorile, tegevuse koordinaatorile või asjaomastest riiklikest kriisijuhtidest, põhivõrguettevõtjatest, riiklikust reguleerivast asutusest ja elektriettevõtjatest koosnevale meeskonnale. Pädevatel asutustel on ka parimad võimalused valmistada koos teiste liikmesriikide pädevate asutustega ette piirkondlikke ja kahepoolseid kokkuleppeid. Need kokkulepped moodustavad hiljem abi õigusliku aluse, mis hõlmab sh hüvitise maksmist ja rahalist arveldamist pärast abi osutamist. Ka on kõige parem, kui liikmesriigid ja nende pädevad asutused vastutavad abitaotluse esitamise ja vastuvõtmise, meetmete kooskõlastamise ning abitaotluse peatamise teate saatmise eest. Rahaline vastutus hüvitise maksmise eest peaks lõppkokkuvõttes lasuma samuti liikmesriikidel, et anda piisav kindlus õiglase hüvitise õigeaegse maksmise kohta.

Võttes arvesse iga liikmesriigi tehnilisi ja õiguslikke piiranguid, on riigi reguleerivatel asutustel parimad võimalused, et juhtida kulude hüvitamise arvutamist või vähemalt osaleda selles. Vajaliku elektrikoguse kulutõhusa saatmise eest peaksid eelistatavalt vastutama põhivõrguettevõtjad.

Põhivõrguettevõtjatel on piirkondlike koordineerimiskeskuste ja piirkondlike talitluskindluse koordinaatorite toetusel (kuni piirkondlike koordineerimiskeskuste loomiseni) parimad võimalused võtta vastutus kõigi tehniliste aspektide koordineerimise ja kõigi vajalike talitusmeetmete rakendamise eest, kui abi kohaldatakse. Liikmesriigis abi andmise eest vastutav üksus võiks olla ka see üksus, kelle ülesanne on koguda elektrienergia- ja lisakulude nõudeid, kontrollida neid ja suunata need abi saanud liikmesriigi vastutavale üksusele. Sellega seoses sobiks kasutada ühtset kontaktpunkti. Liikmesriikidel soovitatakse määrata kindlaks ja leppida kokku, millise üksuse ülesanne on koguda ja suunata edasi tarbimise piiramisest tulenevaid hüvitamisnõudeid.

Kui liikmesriikidevaheliste piirkondlike ja kahepoolsete kokkulepetega nähakse ette vahendaja tegevus, annaks see kõigile osalistele kindluse nii hüvitatavate kulude maksmisel kui ka nende arvutamisel. Vahendaja aitaks lahendada makstava hüvitise suurusega seotud võimalikke erimeelsusi.

2.1.6. *Piirkondlike ja kahepoolsete kokkulepete õiguslik vorm*

Piirkondlike ja kahepoolsete kokkulepete õigusliku vormi kohta puuduvad sõnaselged nõuded. Liikmesriigid võivad vabalt valida õigusliku vormi, millega nähakse ette õigused ja kohustused abimehhanismi kohaldamise korral. Õigus taotleda abi ja kohustus anda abi on sätestatud määruse artiklites 14 ja 15. Piirkondlike ja kahepoolsete kokkulepetega määratakse kindlaks, kuidas selliseid liidu õigusega kehtestatud õigusi ja kohustusi järgitakse. Kokkulepped on talitusliku iseloomuga, mitte poliitilised. Sõltuvalt iga liikmesriigi siseriikliku õiguse nõuetest võib rakendamiseks piisata sellest, kui asjaomased asutused sõlmivad siduva halduskokkuleppe. See võib hõlmata olemasoleva piirkondliku või kahepoolse kokkuleppe sätteid, põhivõrguettevõtjatevahelisi kokkuleppeid või elektriettevõtjate konkreetseid loatingimusi, kui asjaomased pädevad asutused teostavad nende üle kontrolli. Teisalt ei oleks aga õiguslikult mittesiduv vahend, nt vastastikuse mõistmise memorandum, iseenesest piisav, sest sellega ei kaasne osalejate jaoks õiguslikke kohustusi. Seega ei vastaks üksnes vastastikuse mõistmise memorandumi kujul koostatud kokkulepe artikli 15 nõuetele luua õiguslikult siduv süsteem abi osutamiseks ja seda võidakse tõlgendada artikli 15 ebapiisava rakendamisena ([6]).

([6]) Vastastikuse mõistmise memorandumi vormis sõlmitud kokkuleppeid tuleks täiendada riiklike siduvate meetmetega, mis tagavad vastastikuse mõistmise memorandumi sätete kohaldamise.

2.1.7. *Abi enne piirkondlike ja kahepoolsete kokkulepete sõlmimist*

Määruse artikli 15 kohaselt peaksid liikmesriigid elektrikriisi korral, kui liikmesriigid ei ole veel kokku leppinud kooskõlastatud meetmetes ega tehnilises, õigus- ja finantskorras, leppima kokku ajutistes meetmetes ja korras, sealhulgas õiglase hüvitise osas. Kui liikmesriik taotleb abi enne selliste kokkulepete sõlmimist, peaks ta kohustuma maksma õiglast hüvitist enne abi saamist.

2.1.8. *Konfidentsiaalse teabe käsitlemine*

Kõiki menetlusi, mis hõlmavad liikmesriike või määruse kohaseid liikmesriikide asutusi, tuleb rakendada kooskõlas kohaldatavate eeskirjadega, sealhulgas konfidentsiaalse teabe ja konfidentsiaalsete protsesside käsitlemise siseriiklike eeskirjadega. Kui see viib olukorrani, kus teavet ei või avalikustada, sealhulgas ohuvalmiduskavade osana, võib asjaomane liikmesriik või asutus esitada selle kohta mittekonfidentsiaalse kokkuvõtte või peab selle esitama taotluse korral.

Komisjon, ACER, elektrivaldkonna koordineerimise rühm, ENTSO-E, liikmesriigid, pädevad asutused, riiklikud reguleerivad asutused ja muud asjassepuutuvad asutused, üksused ja isikud, kes saavad käesoleva määruse kohaselt konfidentsiaalset teavet, peavad tagama selle tundliku teabe konfidentsiaalsuse.

2.2. **Tehniline kord**

Tehnilise korra eesmärk on täpsustada kõiki vajalikke tehnilisi sätteid ja tingimusi, mis võimaldaksid abimehhanismi rakendada. See eeldab kohustuslikku eelnevat teabe jagamist asjaomase elektritaristu tehniliste võimaluste ja piirangute ning abi korras antava teoreetiliselt suurima võimaliku elektrikoguse kohta, ka tuleb hinnata tehnilisi piiranguid, mis muudaksid abi andmise keeruliseks. Kui esineb tehnilisi või muid piiranguid, soovitatakse liikmesriikidel kindlaks määrata mõlemale poolele vastuvõetavad kasutatavad lahendused ja nendes kokku leppida, et tagada vajalik piirkonnaülene võimsus abimehhanismi käivitamise korral.

Sõltuvalt iga liikmesriigi tehnilistest piirangutest võivad põhivõrguettevõtjatel, keda toetavad piirkondlikud koordineerimiskeskused, olla parimad võimalused võtta enda kanda kõigi tehniliste tahkude kooskõlastamine ja käitamismeetmete võtmine, arvestades nende teadmisi elektrisüsteemidest ja nende olemasolevaid piiriülese koostöö hädaabikavasid ([7]). Need olemasolevad koostööstruktuurid, kokkulepped ja kogemused peaksid olema abi osutamise aluseks. Igal juhul tuleks selgelt kindlaks teha üldraamistik (kui see on juba olemas) või see kehtestada, sealhulgas tehnilised tingimused, et koostöö vajaduse korral oleks tagatud õiguskindlus. Neid tehnilisi andmeid saab vajaduse korral ohuvalmiduskavades ajakohastada.

2.2.1. *Tehnilised lahendused ja kooskõlastamine (artikli 15 lõike 2)*

Tehnilised lahendused ja tehnilise korra võib kokku leppida asjaomase liikmesriigi taristu eri osade kohta. Nii saadakse selge ülevaade võimalikust abist ja tehnilistest piirangutest ning parem hinnang iga meetme (kui see on asjakohane) rakendamise kuludele. Kuna tekkivad hädaolukorrad võivad olla väga erinevad, on tähtis, et liikmesriikidel oleks lai valik võimalusi ja vahendeid. Soovitusliku mittetäieliku tehniliste lahenduste loetelu võib esitada tehniliste kokkulepete osas, nii et kumbki pool teaks, mida saab ette võtta abi andmiseks kas enne hädaolukorra ilmnemist või hädaolukorras. Abimeetmete modelleerimine võib olla sobiv sellisteks olukordadeks valmistumisel.

Elektri ülekandesüsteemi käidueeskiri ([8]) ning elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise eeskiri ([9]) on üksikasjalikeks juhisteks põhivõrguettevõtjatele ja teistele asjakohastele sidusrühmadele selle kohta, kuidas nad peaksid tegutsema ja tegema koostööd, et tagada süsteemi talitluskindlus. Samuti ühtlustatakse nendega iga sünkroonala põhivõrguettevõtjate tehnilised standardid ja hädaolukorra protokollid. Selliste tehniliste juhiste eesmärk on tagada enamiku elektrialaste vahejuhtumite tulemuslik käsitlemine käitamistasandil. Selleks et lahendada

([7]) Näiteks: vastastikuse hädaabi teenistus. (MEAS) ja põhivõrguettevõtjatevahelised lepingud.

([8]) Komisjoni 2. augusti 2017. aasta määrus (EL) 2017/1485, millega kehtestatakse elektri ülekandesüsteemi käidueeskiri (ELT L 220, 25.8.2017, lk 1).

([9]) Komisjoni 24. novembri 2017. aasta määrus (EL) 2017/2196, millega kehtestatakse elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise eeskiri (ELT L 312, 28.11.2017, lk 54).

elektrikriisiolukordi, millel võib olla suurem ulatus ja mõju ning mille korral ainuüksi turu- ja süsteemikäitamiseeskirjadest enam ei piisa, peaksid liikmesriigid kokku leppima konkreetsetes meetmetes, mis lähevad kaugemale põhivõrguettevõtjate kohustusest selliseid olukordi vältida, nendeks valmistuda ja neid hallata. Isegi kriisiolukordades tuleks järgida siseturueeskirju ja süsteemikäitamiseeskirju, mis sisalduvad süsteemikäitamissuunistes ning elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise eeskirjades (millega reguleeritakse tehingute piiramist, piirkonnaülese võimsuse pakkumise piiramist võimsuse jaotamisel või graafikute esitamise piiramist).

Elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise eeskirjaga on kehtestatud põhivõrguettevõtjatele nõuded hädaolukorra, süsteemi kustumise ja taastamise seisundite haldamiseks ning süsteemi talitluse koordineerimiseks sellistes seisundites kogu liidus, sealhulgas turupõhise tegevuse peatamise kord, kaitsekava ja taastamiskava. Süsteemi kaitsekava kujutab endast tehnilisi ja organisatsioonilisi meetmeid, mida tuleb võtta, et vältida ülekandesüsteemis häiringu levimist või tõsisemaks muutumist, et sellega ära hoida lailevihäiringut ja süsteemi kustumist;

Tehniliste lahenduste ja tehnilise korra puhul tuleks täielikult ära kasutada piirkondliku koostöö võimalusi. Seetõttu peaks see kord hõlmama kokkulepitud tehnilisi samme, mis on vajalikud kriisi ärahoidmiseks, ning kokkulepitud tehnilisi samme, mis on vajalikud kriisi mõjude leevendamiseks ja kriisi puhkemisel selle eskaleerumise vältimiseks.

Mõned tehnilised lahendused on ennetavad, st neid rakendatakse aegsasti, et minimeerida tulevaste kriiside riski (näiteks koormuste ümberjaotamise kavandamine äärmuslikes talveolude esinemise korral või kavandatud katkestuste kestuse muutmine). Teisi kasutatakse vahetult enne sündmust, st kui on tõendeid, et kriis võib tekkida (ettevalmistusetapis). Veel on ka selliseid lahendusi, mida kasutatakse kriisi mõju ulatuse vähendamiseks või kestuse lühendamiseks.

Iga tehnilise lahenduse puhul soovitatakse, et ohuvalmiduskavad sisaldaksid teavet lahenduse võimsuse kohta (GWh/nädal), olenemata sellest, kas seda on praktikas juba kontrollitud, aega, mis kulub tegevuse alustamiseks alates otsuse tegemisest, võimalikku kestust, iga mõõtmise eest vastutavat üksust, sõltuvust muudest meetmetest, kõrvalmõju ja muid märkusi. Mitteturupõhiste lahenduste puhul tuleks vastavalt artikli 11 lõike 1 punktile g näidata, kuidas need vastavad artiklis 16 sätestatud nõuetele.

Kui kriis on välja kuulutatud või seda on oodata, peavad asjaomased põhivõrguettevõtjad, määratud elektriturukorraldajad, jaotusvõrguettevõtjad, riiklikud hädaolukordade koordinaatorid, pädevad asutused ja elektrienergia tarnimisega seotud üksused oma tegevuse kooskõlastama. Nad peaksid olema piisavalt varakult kaasatud abi andmist käsitlevate sätete üle peetavatesse aruteludesse ja neile tuleks võimaluse korral teha ülesandeks koostöö abistamiskorra elluviimiseks.

Erandjuhul, kui piirkonnaülest võimsust on turule pakutud, kuid see on jäänud kasutamata, peaks põhivõrguettevõtjatel olema õigus seda võimsust kasutada.

2.2.2. *Tehniline teave varajase hoiatuse ja kriisi väljakuulutamise kohta (artikkel 14) ning artikli 15 lõike 3 kohane hindamismetoodika (mida tuleks uuesti hinnata, lähtudes tehnilisest suutlikkusest anda abi, kui seda kriisi ajal vajatakse)*

Läbipaistvuse huvides ja vajaliku abi üle peetavate arutelude pidamiseks peaksid liikmesriigid teavitama teisi liikmesriike (st võimalikke abiandjaid) oma piirkondlikus kokkuleppes ja mis tahes edasistes kahepoolsetes kokkulepetes teoreetilisest maksimaalsest elektrikogusest, mida nad võivad taotleda, piirkonnaülese võimsuse staatusest ja piirist, võimalikust ajavahemikust, mil abi vajatakse, ning abi andmise käivitajast. Täpsed vajatavad ja tarnitavad elektrikogused selguvad siiski alles abimeetme käivitamisel. Selliste teoreetiliste maksimaalsete elektrikoguste arvutamisel tuleks arvesse võtta vähemalt järgmisi elemente:

— eeldatav elektri- ja energiapuudujääk ning selle puuduse eeldatav kestus, mis on tingitud tootmise ja/või piirkonnaülese võimsuse puudumisest;

— eeldatava puudujäägi määramatus, mis tuleneb muutliku võimsusega taastuvenergia tootmise piiratud prognoositavusest, tegeliku nõudluse piiratud prognoositavusest ning tootmisvahendite võimalikust kavandamata seisakust;

— liikmesriigi süsteemi eriomadused: võrkudevaheliste ühenduste seisund, kui see on asjakohane (katkestuste korral), veehoidlate veetase ja selle eeldatav areng, hoiustamisvõimsus, tarbimiskaja võimalused, võimalik kütusepuudus jne;

— muud kriitilised käitamisnäitajad, mida kriis võib mõjutada (näiteks gaasipuudus võib mõjutada konkreetse piirkonna sagedusjuhtimisvõimet või vähendada sageduse hoidmise reservide ja automaatselt aktiveeritavate sageduse taastamise reservide olemasolevaid koguseid).

Võimalike elektrikoguste analüüsi hea lähtepunkt võib olla viimased hoo- ja lühiajalised piisavushinnangud. Varasemat teavet tuleks ajakohastada, kui uus teave on kättesaadav ja kui kriis tegelikult tekib, et hinnata uuesti nõudeid ja süsteemi seisundit.

2.2.3. *Võrkude talitluskindlus*

Riskistsenaariumide puhul võib arvesse võtta äärmuslikumaid sündmusi, muid ulatuslikke häiringuid, mida ei ole häiringute loetelus, ([10]) või muud talitluskindluse piiride ületamist, mida tuleb arvesse võtta. Tuleks läbi viia erihindamine, et teha kindlaks võimalikud talituskindlusega mitteseotud olukorrad ja võimalikud tegevussuunad nende lahendamiseks.

Tehnilises korras võib kirjeldada selliste üksikute elektrivõrkude tehnilisi võimalusi ja piiranguid, mida tuleb järgida, et elektrisüsteem oleks ohutu ja töökindel. Selline teave on tähtis nii abi andvatele kui ka abi saavatele liikmesriikidele.

2.2.4. *Turureeglite järgimine*

Määruse artikli 16 kohaselt peavad elektrikriisi ennetamiseks või leevendamiseks võetavad meetmed vastama elektrienergia siseturu eeskirjadele ja süsteemikäitamiseeskirjadele. Eelkõige peaksid turud jääma aktiivseks ja turupõhiseid meetmeid tuleks rakendada võimalikult suures ulatuses, st hinnad peaksid vastama nõudluse ja pakkumise tingimustele ning juurdepääs piiriülestele võrkudevahelistele ühendustele peaks vastama standardtingimustele. Kõrgeid hindu (nappuse tundides) tuleks pidada elektriturgude toimimises tavapäraseks, sest need on peamine vahend, mille abil käivitada täiendava elektri võrgus kättesaadavaks tegemine ja vastata nõudlusele nii lühikeses kui ka pikas perspektiivis.

Samamoodi tuleb süsteemikäitamissuuniseid järgida süsteemi tava- ja häireseisundites ning elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise võrgueeskirja hädaolukorra-, kustumis- ja taastamisolekus.

2.2.5. *Mitteturupõhiste meetmete rakendamine*

Määruse artikli 16 kohaselt võib mitteturupõhiseid meetmeid elektrikriisi korral rakendada ainult:

— viimase abinõuna, kui kõik turu pakutavad võimalused on ammendatud, või

— kui on selge, et turupõhistest meetmetest üksi ei piisa elektritarnete edasise halvenemise vältimiseks.

Peale selle ei tohi mitteturupõhised meetmed põhjendamatult moonutada konkurentsi ega elektrituru tulemuslikku toimimist. Need peavad olema vajalikud, proportsionaalsed, mittediskrimineerivad ja ajutised. Mitteturupõhised meetmed, mis kujutavad endast liikmesriikidevaheliste elektrivoogude piiramist, ei või minna kaugemale punktis 2.2.5.1 loetletud meetmetest ja neid võib võtta üksnes vastavalt kõnealuses punktis osutatud eeskirjadele.

Mitteturupõhised meetmeid tuleks rakendada võimalikult hilja, võttes arvesse kõige ajakohasemat teavet elektrisüsteemi olukorra kohta (süsteemi seisund ja prognoosid). Lisaks tuleks anda piisavalt aega liikmesriikide, põhivõrguettevõtjate, asjaomaste sidusrühmade ja piirkonna määratud elektriturukorraldajate teavitamiseks ning vajalike meetmete võtmiseks. Mitteturupõhiste meetmete kestus peaks olema võimalikult lühike ja nende kohaldamise asjakohased tunnid tuleb eelnevalt kindlaks määrata.

2.2.5.1. Mitteturupõhised meetmed, mis kujutavad endast liikmesriikidevaheliste elektrivoogude piiramist

Tehinguid võib piirata järgmistel juhtudel:

a) juba jaotatud piirkonnaülese võimsuse piiramine (nagu on osutatud komisjoni 26. septembri 2016. aasta määruse (EL) 2016/1719 (millega kehtestatakse võimsuse jaotamise forvardturu eeskiri) ([11]) artiklis 51 ja komisjoni 24. juuli 2015. aasta määruse (EL) 2015/1222 (millega kehtestatakse võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suunised) ([12]) artiklis 72);

([10]) Häiringute loetelud koostatakse vastavalt määruse (EL) 2017/1485 (ELT L 220, 25.8.2017, lk 1) artiklile 33.
([11]) ELT L 259, 27.9.2016, lk 42.
([12]) ELT L 197, 25.7.2015, lk 24.

b) piirkonnaülese võimsuse pakkumise piiramine võimsuse jaotamiseks (nagu on osutatud määruse (EL) 2019/943 artikli 16 lõikes 3 ja komisjoni 24. novembri 2017. aasta määruse (EL) 2017/2196 (millega kehtestatakse elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise eeskiri) ([13]) artikli 35 lõike 2 punktis a) või

c) graafikute esitamise piiramine pärast järgmise päeva turu või päevasisese turu tulemust (nagu on osutatud komisjoni määruse (EL) 2017/1485 ([14]) artikli 111 lõikes 1 ja artikli 111 lõikes 2).

Järgmistes alajagudes kirjeldatakse iga juhtumi suhtes kohaldatavaid kehtivaid eeskirju.

a) Juba jaotatud piirkonnaülese võimsuse piiramine (nagu on osutatud määruses (EL) 2016/1719 ja määruses (EL) 2015/1222)

Määruse (EL) 2016/1719 (millega kehtestatakse võimsuse jaotamise forvardturu eeskiri) artiklis 51 on sätestatud, et kõik põhivõrguettevõtjad peavad välja töötama ülekandeõiguste jaotamise ühtlustatud eeskirjad pikaajaliste ülekandeõiguste kohta. Piirkonnaülese võimsuse pikaajalise piiramise eeskirjad on kehtestatud ülekandeõiguste jaotamise ühtlustatud eeskirjade 9. jaotises ([15]).

Määruse (EL) 2015/1222 (millega kehtestatakse võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suunised) artikli 72 lõikes 1 on sätestatud, et jaotatud piirkonnaülest võimsust võib piirata üksnes vääramatu jõu esinemise korral või hädaolukorras, kus põhivõrguettevõtja peab tegutsema kiiresti ning ümberjaotamine ja vahetuskauba tegemine ei ole võimalik. Igal juhul tuleb seda piirata koordineeritult pärast kontakteerumist kõigi põhivõrguettevõtjatega, keda see olukord otseselt mõjutab. Artikli 72 lõikes 3 on sätestatud, kuidas piiramist tuleb hüvitada.

b) Piirkonnaülese võimsuse pakkumise piiramine võimsuse jaotamiseks (nagu on osutatud määruses (EL) 2019/943 ja määruses (EL) 2017/2196)

Piirkonnaülese võimsuse pakkumise piiramine võimsuse jaotamiseks on võimalik ainult siis, kui eeldatakse, et ülekandesüsteemi ei taastata tava- või häireseisundisse.

c) Graafikute esitamise piiramine (nagu on osutatud määruses (EL) 2017/1485)

Graafikute piiramisest füüsilise võrgu või IKT-süsteemide (vahendid ja sidevahendid) kohalike probleemide tõttu tuleks teatada võimalikult kiiresti. IKT-probleemide puhul tuleks kehtestada alternatiivsed sidekanalid või varuprotseduurid, et vähendada IKT-probleemi mõju. Füüsilises võrgus esineva probleemi korral, mis põhjustab graafikute piiramist, tuleks riigi tasandi ohuvalmiduskavas kindlaks määrata sellekohane haldamis- ja hüvitamiskord.

2.2.5.2. Turu peatamine

Määruse (EL) 2017/2196 (millega kehtestatakse elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise eeskiri) artikli 35 lõikes 1 on kindlaks määratud juhtumid, mille puhul võib turupõhise tegevuse peatada.

Artikli 35 lõikes 2 on loetletud turutegevused, mille põhivõrguettevõtja võib ajutiselt peatada. Piirkonna põhivõrguettevõtjad peavad kokku leppima iga tegevuse peatamise otsuse ja selle otsuse põhjenduse suhtes.

Ükski piirkondlikult või kahepoolselt kokkulepitud kriisimeede ega riiklik mitteturupõhine meede ei tohiks põhjustada turutehingute peatamist muudel põhjustel kui need, mis on loetletud määruse (EL) 2017/2196 (millega kehtestatakse elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise eeskiri) artikli 35 lõikes 1.

2.3. **Finantskord**

Finantskorraga tuleks tagada, et abimehhanismi alusel tarnitud elektrienergia eest makstakse nõuetekohast hinda. See kord võib hõlmata kulude arvutamist, abi osutamise eest hüvitamist (sealhulgas hüvitis tarbimise piiramise eest) ning maksete tegemise korda, nagu asjaomased üksused on omavahel kindlaks määranud ja kehtestanud.

([13]) ELT L 312, 28.11.2017, lk 54.
([14]) ELT L 220, 25.8.2017, lk 1.
([15]) Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööameti 2. oktoobri 2017. aasta otsus nr 3/2017 põhivõrguettevõtjate ettepaneku kohta, milles käsitletakse pikaajaliste ülekandeõiguste jaotamise ühtlustatud eeskirju.

Finantskorraga ei tohiks kehtestada sobimatuid stiimuleid, mis võivad ise tekitada abivajaduse. Abi eest makstava hüvitisega tuleks katta üksnes tegelikult tehtud kulutused; see ei saa olla elektrienergiat tarniva üksuse kasuallikas. Abi saav liikmesriik peaks abi andnud liikmesriigile maksma saadud elektrienergia eest viivitamata õiglast hinda. Abi andev liikmesriik määrab seejärel kindlaks, kuidas neid vahendeid kasutatakse ja kuidas need sobivad kokku kehtivate tasakaaluarvelduseeskirjadega.

Hädaolukorras tarbimise piiramise eest makstav hüvitis, olgu tegemist tarbijatega, kelle tarbimist piiratakse piiriülese abi või riigisisese hädaolukorra tõttu, peab olema sama, nagu on ette nähtud riigisisese õigusega.

Eespool toodut arvestades võivad liikmesriigid kasutada olemasolevat riigisisest (tarbimise sunniviisilise piiramise eest makstava hüvitise) mehhanismi vaid riigisiseses hädaolukorras (st kui puudub abitaotlus). See jätab liikmesriigile võimaluse valida, kas maksta hüvitist tarbijatele, kelle tarbimist sunniviisiliselt piiratakse. Kui aga riigi hädaolukord nõuab piiriülese abi taotlemist, on olemas ka selline võimalus, et abi taotlenud riigilt saadud hüvitis jaotatakse kõigi nende tarbijarühmade vahel, kelle tarbimist on sunniviisiliselt piiratud, sõltumata sellest, kas tarbimist piirati enne või pärast abimeetme käivitamist. Selle poliitikavaliku puhul järgitaks skeemi, mille töötab välja abi andev liikmesriik, kuid see peaks eelistatavalt põhinema nn saamata energia hinnal. Teise võimalusena võivad liikmesriigid otsustada maksta abi osutamise eest saadud hüvitised keskselt hallatavasse abifondi. Sel juhul jäävad liikmesriigi riigisisesed tarbimise piiramise hüvitise maksmise mehhanismid riigi otsustada ning liikmesriikide eri käsitlused selles küsimuses ei põhjusta tarbijarühmade erinevat kohtlemist riigi piires juhul, kui antakse piiriülest abi, mille puhul hüvitamine on kohustuslik.

Abi eest makstav hüvitis koosneb peamiselt elektrihinnast ja lisakuludest, mis abi andval liikmesriigil tekivad seetõttu, et tuleb tagada elektrienergia liikumine üle piiri, ning need põhinevad tegelikel kuludel, mille hüvitamine on abi andva riigi õigusraamistikuga ette nähtud.

Elektrihinna kindlaksmääramisel võib kasutada eri lähenemisviise ja need võidakse finantskorra raames kokku leppida. Seejuures on aga oluline, et finantskorra raames oleks selgelt esitatud kokkulepitud lähenemisviis ja selle rakendamise tingimused ning et kõik teadaolevad elemendid (nt lisatasu, kui on otsustatud valida viimase tehingu hind pluss lisatasu) oleksid kindlaks määratud.

2.3.1. *Elektrihind*

Finantskord peab sisaldama viidet tarnitava elektrienergia hinnale ja/või hinna määramise meetodile, võttes arvesse mõju turutehingutele. Viimast tingimust võib mõista nii, et hind ega meetod ei tohi moonutada turgu ega tekitada kahjustavaid stiimuleid. Abi eest makstava hüvitise aluseks oleva elektrihinna määrab abi andev liikmesriik (kas turu alusel või muul viisil).

a) Turuhind

Juhtpõhimõtteks on see, et abimehhanismi raames tarnitava elektri hind ei tohi olla madalam kui turuhind, kuna see tekitaks kahjustavaid stiimuleid. Kui hind jääb vabaks ning see saab järgida elektrienergia nõudluse ja pakkumise dünaamikat, võib hind anda signaale isegi kriisi ajal.

Turuhindade puhul üldiselt on peamiseks teguriks turuintegratsiooni tase, mida peetakse lähtealuseks. Kui eeldatakse elektrienergia sisseturu, sealhulgas tasakaalustamisturgude täielikku rakendamist, võib võrdlushinna esitada otse mis tahes tulevane keskkond, mis on loodud tasakaalustamisenergia vahetamiseks vastavalt elektrienergia tasakaalustamist käsitlevale komisjoni määrusele (EL) 2017/2195 ([16]). Võrdlushinna arvutamise metoodikat oleks vaja ainult juhul, kui tasakaalustamisturul ei ole enam kättesaadavaid pakkumusi (mis võib viidata samaaegsele kriisile) või kui turu eripära (st puhtalt riigisiseste tasakaalustamistoodete olemasolu) ei võimalda taotleval liikmesriigil neid aktiveerida. Kui tasakaalustamisturul enam pakkumusi ei ole (st turul ei ole rohkem kättesaadavaid ressursse), on viimane võimalik vahend koormuse vähendamine. Sel juhul peaks energiahind kajastama koormuse sellise vähendamise kulusid (vt punkt b).

([16]) Komisjoni 23. novembri 2017. aasta määrus (EL) 2017/2195, millega kehtestatakse elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskiri (ELT L 312, 28.11.2017, lk 6).

b) Halduslik hinnakujundus/tarbimise sunniviisiline piiramine

Turuhinna puudumise korral võib olla vaja kasutada muid lähenemisviise elektrihinna määramiseks, näiteks viimast teadaolevat tasakaalustamisturu hinda või päevasisese turu hinda, olenevalt sellest, kumb on kõrgem. Teise võimalusena võib võrdlushinnana kasutada viimase teadaoleva elektritehingu või meetme hinda kas lisatasuga või ilma. Lisatasu kasutamist võib kaaluda, et katta vahe – kui selline vahe on olemas – viimase teadaoleva hinna ja tarbimise piiramise korral tarbijate saamata energia hinna vahel (VoLL) ([17]).

VoLL-i arvutust saab kasutada selleks, et määrata kindlaks nende klientide hind, kelle elektritarbimist abi andvas liikmesriigis sunniviisiliselt piiratakse. Nimetatud väärtus kajastab seda, millest asjaomane tarbijarühm on pidanud loobuma elektritarbimise piiramise tõttu. VoLL tuletamiseks tuleks kasutada määruse (EL) 2019/943 artiklis 11 osutatud metoodikat.

Tavaliselt on kindlaksmääratud väärtused kirjas ka riigi hädaolukorra lahendamise kavas tarbimise piiramise korralduses.

Samuti võib vaadata riigi pädeva või reguleeriva asutuse hinnakujundusmeetodit või kasutada mingit lähendit, nagu ostuoptsioonide hinda ([18]).

c) Valmisolek maksmiseks

Mõistlik oleks kindlaks määrata maksimumsumma, mida iga liikmesriik on valmis maksma elektrienergia eest kriisiolukorras. Maksimumväärtus oleks tõenäoliselt VoLL nende elektritarbijate kategooriate puhul, kellel on õigus saada konkreetses liikmesriigis erikaitset lahtiühendamise eest. Kui elektrihind on sellest kõrgem, ei ole liikmesriik enam huvitatud elektrienergiat abimeetme alusel hankima. Seda teavet aga ei pea tingimata kajastama finantskorras või hädaolukorra lahendamise kavades.

2.3.2. *Muud kululiigid*

Rahalised kokkulepped peaksid hõlmama ka muid kulukategooriaid, sealhulgas asjakohaseid ja mõistlikke kulusid seoses eelnevalt kehtestatud meetmetega (määruse artikli 15 lõige 4), mis tuleb hüvitada õiglaselt ja viivitamata. Lisakulud tuleks hoida minimaalsena ja vältida tuleks nende topeltarvessevõtmist, sest mõned lisakulude elemendid võivad juba kajastuda elektrihinnas.

a) Seotud ülekandekulud

Hüvitis peaks katma ülekandega seotud kulud, mis on seotud abikoguste jaoks vajaliku võimsusega.

b) Kahju, mida kannavad tarbijad, kelle tarbimist piirati sunniviisiliselt (hüvitis tarbimise piiramise eest)

Muude kulud võivad olla seotud kohustusega maksta hüvitist abi andvale liikmesriigile, sealhulgas tarbijatele, kelle tarbimist on sunniviisiliselt piiratud. Selliseid kulusid võib lisada hüvitisele, kui riigisisene õigusraamistik näeb ette kohustuse maksta lisaks elektrihinnale hüvitist tarbijatele, kelle tarbimist on sunniviisiliselt piiratud. Asjakohane arvutusmeetod tuleb lisada finantskorda. Võidakse kokku leppida, et tegelikult kantud kahju hüvitavad need üksused, kes kasutavad abimeetmega saadud elektrienergiat abi saavas liikmesriigis.

Kuid kahju, mida kandsid tarbijad, kelle tarbimist piirati sunniviisiliselt, saab hüvitada üksnes sel juhul, kui kahjutasu ei ole arvestatud elektrihinnas, mida abi taotlev liikmesriik peab maksma. Abi taotlenud liikmesriik ei peaks maksma ühe ja sama kulu eest hüvitist topelt.

([17]) On juhtumeid, kus lisatasu katab vabastatud elektri kindlustusväärtuse.

([18]) Ostuoptsioonid annavad ostuoptsiooni ostjale õiguse, kuid mitte kohustuse osta tulevikus teatav kogus elektrit kindlaksmääratud hinnaga. Optsiooni ostja maksab optsiooni kasutamise õiguse eest lisatasu. Optsioonid koosnevad täitmishinnast, hinnastamisperioodist, arveldusmeetodist ja lisatasust. Optsioonidega kaubeldakse börsidel või need võivad olla börsivälised kahepoolsed eratehingud.

c) Kohtumenetluse kulud abi andvas liikmesriigis

Muud kulud võivad olla seotud ka hüvitistega, mis tulenevad sellistest kohtumenetlustest, vahekohtumenetlustest või samalaadsetest menetlustest ja vaidluste lahendamisest, mis hõlmavad abi andvat liikmesriiki sellise abi andmisega seotud üksuste kaudu (määruse artikli 15 lõike 4 punkt b). Kuid sellist hüvitist makstakse ainult juhul, kui esitatakse tõend tekkinud kulude kohta.

Kui tekib kohtuvaidlus liikmesriigi ja abi andva üksuse vahel selle üle, kas hüvitis, mida maksab abi saav liikmesriik, on ikka piisav, peaksid olemas olema meetmed, mis kaitsevad abi saavat liikmesriiki. Võib esineda olukordi, kus asjaomane üksus ja üksuse asukoha liikmesriik lähevad üksteise vastu kohtusse seoses kõrgema elektrihinnaga või seoses suurema hüvitisega üksusele ning teevad kokkuleppe abi taotlenud liikmesriigi kahjuks, kuigi viimane ei osalegi kohtumenetluses. Sellist olukorda tuleks vältida.

Eespool nimetatud olukord erineb olukorrast, kus abi andva liikmesriigi äriühing algatab kohtumenetluse abi saava liikmesriigi üksuse vastu kas elektrihinna üle või tarbimise piiramise korral makstava hüvitise üle. Sel juhul kannab asjaomased kulud vaidluse kaotanud äriühing või üksus.

2.3.3. *Võimalik õiglase hüvitise arvutamise meetod*

Õiglase hüvitise arvutamiseks võib kasutada järgmisi meetodeid:

— kõikide eespool kirjeldatud elementide summa;

— raha ajaväärtus: makse tuleks teha viivitamata. Liikmesriigid võivad aga kokku leppida, millist viivisemäära kohaldada hüvitise suhtes, kui abi andmisest on möödunud mõistlik aeg ning täpne hüvitise summa on arvutatud ja kokku lepitud;

— kokkulepe eri vääringuid kasutavate liikmesriikide vahel selle kohta, millises väärингus hüvitis arvutatakse, sealhulgas asjakohane vahetuskurss.

2.3.4. *Kõiki asjakohaseid ja mõistlikke kulusid sisaldava hüvitise arvutamine ning hüvitise maksmise kohustus*

Tõenäoliselt saab täpse arvutuse selle kohta, milline hüvitis tuleb maksta abi andvale liikmesriigile ja kõnealuse liikmesriigi üksustele, teha alles mõne aja möödudes pärast abimehhanismi raames taotletud elektrienergia tarnimist. Liikmesriigid võivad oma piirkondlikes või kahepoolsetes kokkulepetes kindlaks määrata selle, kuidas tuleb arvutada elektrihinda ja lisakulusid ning milline on mõistlik maksmise tähtpäev.

Teave tegelikult tarnitud elektrikoguste kohta ja muu asjakohane teave hüvitise arvutamise kohta tuleks saata asjaomasele kontaktisikule asjaomases liikmesriigis, kes on seotud abimeetmega, nii et mõlemad saaksid teha lõpliku hüvitise arvutuse. Sõltuvalt kohaldatavast meetmest võib teavet saada ülekandesüsteemihaldurilt, jaotussüsteemihaldurilt, strateegilise reservi haldurilt, tarnijalt või määratud elektriturukorraldajalt. Hüvitise arvutamise võib suunata teisele üksusele, mis on selleks eelnevalt kindlaks määratud.

2.3.5. *Maksmiskord*

Juhtpõhimõtteks on see, et tuleb järgida liikmesriigi olemasolevaid riigisiseste maksete ja hüvitiste menetlusi või tasakaalustamistüüpi toiminguid ning asjaomaseid rolle ja kohustusi ning neid alati võimaluse korral kohaldada liikmesriikidevahelise abi eest tehtavate hüvitiste maksmise suhtes. Liikmesriikidevahelistes kokkulepetes tuleks pöörata tähelepanu sellele, kuidas ühendada olemasolevaid riiklikke raamistikke või luua sidemed nende vahele. Abi laadist tulenevalt võib osutuda vajalikuks anda liikmesriigile või tema pädevale asutusele lõpliku finantsvastutuse kandja roll.

2.3.6. *Ülesanded ja kohustused: kes kellele maksab ja kes korraldab maksmise*

Kui abi andvas liikmesriigis on vabatahtlikud nõudluspoole meetmed endiselt võimalikud, tuleb säilitada juurdepääs asjaomasele keskkonnale ja piirkonnaülesele võimsusele. Piiriülesel ostjal peaks olema võimalik teha makseid samamoodi, nagu seda teeks elektri eest kohalik ostja vastavalt elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskirjale.

Kui rakendatakse tarbimise piiramist, võidakse kasutada või kohaldada olemasolevaid õigusraamistikke, maksemenetlusi või asutust, kes vastutab maksete haldamise eest liikmesriigis, kes annab abi, või neid võib kohandada vastavalt sellele, nagu on vaja hüvitismaksete tegemiseks naaberriigist.

Lõplikud abisaajad on tarbijad. Tarbimise piiramise korral peab piiratud tarbimisega kaitseta tarbijale tarneid tegev tarnija olema kindel, et maksed jätkuvad, võttes arvesse abi alusel eraldatud koguseid. Makseid tuleks teha vastavalt asjaomase liikmesriigi hüvitussüsteemile. Võimalikke rolle ja kohustusi võib jaotada, nagu on kirjeldatud punktis 1.5.

2.3.7. *Makseprotsessi etapid ja kirjeldus*

Vastavalt olemasolevatele raamistikele ja sellele, kuidas liikmesriigid on kokku leppinud raamistikevaheliste seoste osas, tuleb kokkulepitud protsessid lisada finantskorda.

Eeldades, et pärast abi alusel elektrienergia tarnimist teevad liikmesriigid omavahel koostööd finantsküsimustes, aga eelkõige järelevalves, kontrollimises ja kaebuste edastamises, arvutab abi andnud liikmesriigi asjaomane üksus välja hüvitise suuruse, tuginedes tarnitud elektrikogusele, kokkulepitud hinnaelementidele ning kasutades kokkulepitud arvutusviisi ning esitab oma maksenõude abi taotlenud liikmesriigi asjaomasele üksusele. Abi taotlenud liikmesriik kinnitab saadud tarne, kontrollib arvutuse üle ning maksab selle eest nõutud tähtajaks, kui tal ei ole vastuväiteid. Liikmesriikide finantskord, näiteks hüvitise jaotamine või abi eest hüvitise nõudmine, toimib vastavalt riigisisestele eeskirjadele (nt võidakse otse kohaldada tarneid pakkuva üksuse või piiratud tarbimisega üksuse suhtes või tarbijad nad kannavad neid kulusid koos).

Tuleks kokku leppida hüvitise arvutamise tähtajad, kuidas toimub asjaomane kontrollimine ja makse tegemine. Sama kehtib kohaldatava õiguse ja vahekohtumenetluse võimaluste kohta, kui abimehhanismi kasutamisel tekib vaidlus.

3. JÄRELDUS

Tänu ohuvalmidust käsitlevale määrusele on poliitiline tahe anda liikmesriikidevahelist abi saabud tegelikkuseks. Lisaks ülendab see määrus abi kui riikliku tasandi kontseptiooni kogu Euroopa Liitu haaravaks kontseptsiooniks avaliku ohutuse ja isikliku julgeoleku tagamisel. Selleks et kaitsta avalikku ohutust ja isiklikku julgeolekut, kehtestatakse sellega kaugeleulatuvad õigused ja kohustused, mis annavad elektritarbijatele, kellel on õigus saada erikaitset võrgust lahtiühendamise eest, kindlustunde ja katkematu elektrivarustuse kindlusega. Käesolevas dokumendis toodud juhised annavad palju võimalusi abimehhanismi tööle rakendamiseks, kuid samas jätavad liikmesriikidele vabaduse valida endale kõige sobivamaid lahendusi.